

ТАРИХНИ ЗАМОНАВИЙ УСУЛЛАР АСОСИДА ЎҚИТИШНИНГ ЁШЛАР РУҲИЯТИГА ТАЪСИРИ

Н.Джумагалдиев

PhD dotcent

Кеңесбаева Сайора

Ажинияз номидаги НДПИ

Тарийх факультети

Аннотация:

Ушбу мақолада тарих фанини замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида ўқитишнинг ёшлар онги, руҳияти ва таълимга муносабатига таъсири таҳлил қилинади. Хусусан, мультимедиа, инфографика ва AR/VR (аугментлашган ва виртуал реаллик) технологиялари орқали таълим жараёнини самарали ташкил этиш, ёшларда қизиқиш уйғотиш, фаол тафаккурни ривожлантиришдаги ўрни ёритиб берилади. Замонавий технологиялар асосида таълим бериш орқали ёшларнинг тарихий воқеаларга нисбатан холис ва танқидий ёндашувини шакллантиришнинг имкониятлари кўрсатилади.

Калит сўзлар:

Тарихни ўқитиш, замонавий технологиялар, мультимедиа, инфографика, AR/VR, таълимда инновация, ёшлар руҳияти, танқидий фикрлаш.

Кириш

Бугунги кунда таълим тизими жадал равишда ривожланмоқда. Айниқса, рақамли технологиялар жорий этилаётган бугунги даврда анъанавий дарс усуллари билан бир қаторда замонавий усуллардан самарали фойдаланиш

таълимнинг барча соҳаларида, жумладан, тарих фанини ўқитишда ҳам алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Тарих – бу нафақат ўтмиш ҳақидаги маълумотлар йиғиндиси, балки ёш авлодда миллий ғурур, фахр, Ватанга муҳаббат, тадқиқотчилик, таҳлил қилиш каби муҳим руҳий-ахлоқий сифатларни шакллантирувчи муҳим фан саналади. Шундай экан, бу фанни ўқитишда шунчаки маълумот етказиш эмас, балки ёшларда руҳий куч, ижтимоий фаоллик ва тарихий ҳақиқатга қизиқиш уйғотиш зарур.

Анъанавий методлар (лекция, суҳбат, матн таҳлили) ўтмишда асосий бўлган бўлса, бугун уларнинг ўрнини замонавий таълим технологиялари – мультимедиа тақдиротлар, интерактив инфографикалар, тарихий воқеаларни виртуал тарзда намоён этувчи AR/VR дастурлари босиб олмоқда. Бу каби усуллар ёшлар учун таниш ва қизиқарли муҳит яратади, таълим жараёнини визуал, интерактив ва динамик тарзда олиб боришга имкон беради. Шу билан бирга, ёшларнинг психологик эҳтиёжлари – эркинлик, фаол иштирок, шахсий фикр билдириш, янги технологияларга муҳаббат – ҳам эътиборда бўлади.

Бугунги ёшлар рақамли авлод вакиллари бўлгани сабабли уларга анъанавий матнлардан кўра интерактив, жонли тасвирлар ва реал тажриба таъсирлироқ бўлади. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб, мақолада тарих фанини замонавий педагогик ва рақамли технологиялар асосида ўқитишнинг ёшлар руҳиятига таъсири илмий ва амалий жиҳатдан таҳлил этилади.

Тарих таълимида замонавий усулларни жорий этиш зарурати

Ҳозирги глобаллашув ва рақамли трансформация жараёнида ёшларнинг дунёқараши, қизиқишлари ва таълимга бўлган муносабати анъанавий моделлардан фарқ қилмоқда. Ахборот оқими шиддат билан ортиб бораётган бир вақтда ўқувчи таълимни тез, тушунарли ва қизиқарли шаклда қабул қилишни истайди. Тарих фанини фактик маълумотлар йиғиндиси сифатида эмас, балки динамик, таъсирли ва руҳлантирувчи билим манбаи сифатида тақдим этиш лозим.

Бунинг учун эса таълим жараёнига инновацион ёндашувлар, замонавий технологиялар ва визуал воситаларни жорий этиш муҳимдир. Бундай ёндашув нафақат таълимнинг сифатини оширади, балки ёшларда шахсий фикр, тарихий англаш, танқидий таҳлил ва фаол руҳий муносабатни шакллантиради.

Мультимедиа воситалари орқали тарихни ўқитиш

Мультимедиа — бу матн, аудио, видео, анимация ва графикани бирлаштирувчи ўқув материалидир. Тарих фанини ўқитишда мультимедиа тақдимотларидан (PowerPoint, Prezi, Canva), видео дарслар, ҳужжатли фильмлар ва тарихий шахслар ҳақидаги видеороликлардан фойдаланиш ўқувчиларнинг диққатини жалб қилади ва маълумотларни осон ўзлаштириш имконини беради.

Мисол: Ўқувчиларга Буюк Ипак йўли ёки Амир Темур ҳаёти ҳақида ёзма матнни ўқишдан кўра, анимацион ролик ва интерактив харита орқали кўрсатиш кўпроқ таъсир қилади. Бу ёшларда нафақат билим, балки эмоционал боғланиш ҳам яратади.

Инфографика ва визуализациянинг таъсири

Инфографика маълумотларни схемалар, диаграммалар, символлар орқали визуал шаклда тақдим этиш усулидир. Тарихий хронология, жанглар, сулолалар ва сиёсий жараёнларни инфографик кўринишда тақдим қилиш ёшларга вақт кетказмай тушуниш ва таққослаш имконини беради.

Афзалликлари:

- Комплекс маълумотларни қисқа ва тушунарли шаклда бериш
- Ёшларда таҳлил қилиш кўникмасини ривожлантириш
- Эстетик ҳиссиётни кучайтириш орқали руҳий таъсир

AR/VR (Аугментлашган ва виртуал реаллик) технологияларининг афзалликлари

AR (Augmented Reality) — ҳақиқий дунёга қўшимча визуал элементларни қўшиш,

VR (Virtual Reality) — реал воқеликни виртуал муҳитда тўлиқ моделлаш.

Тарихни VR/AR технологиялари орқали ўргатиш орқали:

- Ёшлар виртуал музейларга ташриф буюради
- Қадимги шаҳарлар, маданият ва меъморлик билан интерактив танишади
- Жанг сахналари, тарихий воқеалар “жонланади”

Мисоллар:

- Google Expeditions дастури орқали тарихий жойларга виртуал саёхатлар
- AR Books — AR технологияси орқали ўқувчилар китобдаги образларни

3D кўринишида кўради

Бу методлар ёшларнинг эътиборини тортади, таълимни руҳий ва ҳиссий жиҳатдан таъсирчан қилади ва фаол иштирокчи таъминлайди.

Замонавий таълим технологияларининг ёшлар руҳиятига таъсири

Замонавий таълим технологиялари – бу нафақат таълим сифатини яхшилайдиган техник воситалар, балки ёшларнинг руҳий дунёси, дунёқараши ва билимга бўлган муносабатига таъсир этувчи омиллар ҳамдир. Бугунги кунда психологлар таълимга доир руҳий механизмларни аниқ таҳлил қилар экан, янги авлод – яъни Z ва Alpha авлоди – юқори визуал, интерактив ва тезкор ахборот қабул қилиш хусусиятларига эга эканлигини қайд этмоқда. Ана шу хусусиятларга мос равишда таълим беришда замонавий технологияларнинг ўрни беқиёс:

1. Руҳий қизиқиш ва ўқув мотивациясини оширади

Замонавий технологиялар визуал, интерактив ва реалликка яқин муҳит яратади. Мультимедиа ва виртуал воқелик ёшларда оддий матн ёки лекциядан кўра кўпроқ таъсир уйғотади. Ушбу усуллар:

- Ўқишга бўлган қизиқишни кучайтиради,
- Дарсда иштирок этишга руҳлантиради,
- Ёшларда таълимни ижобий қабул қилишни шакллантиради.

Масалан: Вақтининг кўп қисмини гаджетларда ўтказадиган ўқувчи тарих фанини ҳам шу гаджетдаги замонавий форматда қабул қилганда, у фаол ва қизиқувчан иштирокчига айланади.

2. Таълим жараёнида ижтимоий ва эмоционал фаолликни таъминлайди

Замонавий технологиялар фақатгина маълумот етказиш эмас, балки:

- Ўзаро фикр алмашишни,
- Гуруҳда ишлашни,
- Эмоционал муносабат билдиришни рағбатлантиради.

Бу эса ёшларда коммуникатив қобилият, ҳамкорлик ва жамоавий тафаккурни ривожлантиради. Руҳий жиҳатдан ўқувчи ўзини керакли, иштирокчи сифатида ҳис қилади.

3. Шахс сифатида ривожланишига ҳисса қўшади

Тарихни интерактив воситалар орқали ўрганиш:

- Танқидий фикрлашни,
- Воқеаларни таҳлил қилишни,
- Хулоса чиқаришни ўргатади.

Бу жараён ёш шахсининг руҳий бойишига, интеллектуал ўсишига ва ижтимоий фаол шахс сифатида шаклланишига олиб келади.

4. Мустақил ўрганиш ва масъулиятни ҳис қилишни шакллантиради

Технологиялардан фойдаланиш имконияти ёшларга маълумотни ўз мустақил изланиши орқали топиш, танлаш ва таҳлил қилиш имконини беради.

Бу жараёнда улар:

- Масъулиятни ҳис қилади,
- Ўзини мустақил субъект сифатида кўради,
- Таълимга шахсий муносабатни шакллантиради.

Масалан: AR-китоблар, виртуал саёҳатлар ва таълимий симуляция платформалари орқали ўқувчи тарихий воқеаларда “иштирокчи” бўлади — бу эса руҳий жиҳатдан чуқур таъсир кўрсатади.

5. Натижада қандай руҳий сифатлар шаклланади?

Замонавий таълим технологиялари қўлланган дарсларда қуйидаги психологик ва шахсий сифатлар ривожланади:

- Ўз-ўзига ишонч
- Таълимга ижобий муносабат
- Эстетик завқ ва билимга ҳавас
- Ҳалол рақобатга тайёрлик
- Янги ғояларга очиқлик
- Жамиятда ўз ўрнини топишга интилиш

Хулоса

Таълимда замонавий технологияларнинг жорий этилиши, хусусан тарих фанини ўқитиш жараёнида мультимедиа, инфографика ва AR/VR технологияларидан фойдаланиш, ўқувчиларнинг таълимга бўлган қизиқишини кучайтириши билан бирга, уларнинг руҳий ва шахсий ривожланишига ҳам ижобий таъсир кўрсатади. Бу усуллар таълимни фақат маълумот олиш жараёни сифатида эмас, балки ёш шахснинг тафаккури, ҳис-туйғулари ва ҳаётий позициясига таъсир этувчи жараёнга айлантиради.

Замонавий технологиялар тарихий воқеаларни жонли, тушунарли ва таъсирчан шаклда намоён қилиш орқали таълимни шахсга йўналтирилган, интерактив ва фаол жараёнга айлантиради. Ушбу ёндашув ёшларда танқидий фикрлаш, мустақил изланиш, ижтимоий фаоллик ва ватанпарварлик туйғусини кучайтиради. Шунингдек, улар таълим жараёнида ўзини тўлиқ намоён қилиш, шахсий фикр билдириш ва тажриба орттириш имкониятига эга бўлади.

Шу боис, тарих фанини ўқитишда замонавий технологиялардан фойдаланиш нафақат таълим сифатини оширади, балки ёшларни маънавий-руҳий жиҳатдан тарбиялашнинг муҳим ва самарали усули сифатида баҳоланиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. А.Сагдиев, Г. Фузаилова, М.Жасанова
“Тарих уқитиш методикаси” Тошкент-2008
2. аффоров Я.Х. Тарих уқитиш усуллари тизимини ривожлантириш ва тарих таълими самарадорлигини ошириш усуллари. 2020 йил, апрел. (Methods for developing a system of teaching history and increasing the effectiveness of history teaching) EPRA International Journal of Multidisciplinary Research India 2020.
3. Гаффоров Я.Х., “Тарих уқитиш методикаси. Т., "Ишончли ҳамкор", 2021,